

Matjaž Potrč
**OBJEKTIVNOST
NAJSTEV**

195-206

FILOZOFSKA FAKULTETA
UNIVERZA V LJUBLJANI
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

NAJPOMEMBNEJŠI REZULTAT, NA KATEREGA je opozoril Emanuele Marini, je vpeljava najstvenih prepričanj v območje izkustev. Slednja so pridružena predstavam ter mislim oziroma prepričanjem da nekaj je. Dejansko pa so najstvena prepričanja dejavna razširitev čustvene strani izkustev. To je bistven sistematski prispevek k etiki v deontični smeri. Zastavlja se vprašanje ali najstvena prepričanja podpirajo moralni realizem. Fenomenološki argumenti nas vodijo od z deontičnim položajem povezanih kakovostnih izkustev najstvenih prepričanj k metafizičnim sklepom. Najprej se nalaga pripoznanje realnosti moralnih lastnosti oziroma bitnosti: najstva nastopijo kot platonski Meinongovi predmeti. Tej vrsti močnega realizma nasprotuje nerealizem ter njemu pridružena teorija zmote, ki zanika obstoj abstraktnih predmetov. Druga pot se oprime naturalističnega materialnega fizikalnega sveta kot temelja enkratnih pojavov deontičnih položajev. Abstraktne bitnosti so potem abstrakcije, in sicer določujoče, ki glede na svojo nejasno naravo niso prebivalci sveta. Njihov temelj so določenosti določujočega, fenomenološko zasnovani pojavi enkratne enakosti deontičnih položajev v svetu

Ključne besede: najstvena prepričanja, deontika, fenomenološki argument, moralni realizem, čezsvetni izkustveni svet.

ABSTRACT**OBJECTIVITY OF OUGHTS**

The introduction of ought-beliefs in the realm of experiences, besides presentations and thoughts or is-beliefs, as well as besides to desires – actually the active expansion of the emotional side of experiences – is the main result promoted by Emanuele Marini. This is a substantial systematical contribution to ethics in deontic direction. According to the phenomenological arguments, one proceeds from the what-it's-like experiences of ought-beliefs related deontic status to the metaphysical conclusions, the most imposing of which acknowledges reality of moral properties/entities: oughts then appear as abstract Platonic or Meinongian objects. Countering this species of strong realism is irrealism and the adjoined error theory, which flatly denies the existence of such abstract objects. Another way to go embraces naturalist material physical world as the basis of unique occurrences featuring deontic situations. Abstract entities then figure as abstractions, namely as determinables that according to their vague nature don't ultimately exist in the world, and whose basis are determinants of these determinables, the

unique identity occurrences of deontic situations in the world, which themselves are phenomenologically grounded.

Keywords: ought-beliefs, deontics, phenomenological argument, moral realism, transglobal experiential world.

::1. POGLAVITNI REZULTAT, DO KATEREGA NAS JE PRIVEDEL EMANUELE MARINI JE VPELJAVA NAJSTVENIH PREPRIČANJ V PODROČJE IZKUSTEV, POLEG PREDSTAV IN MISLI OZIROMA PREPRIČANJ, DA NEKAJ JE, TAKO KOT TUDI POLEG ŽELJA – TO PA JE DEJAVNA RAZŠIRITEV ČUSTVENE STRANI IZKUSTEV.

Nedavno tega je Emanuele Marini napisal doslej najboljšo razpravo o Vebru, v kateri je sledil prispevku slovenskega filozofa na področju etike, ter je njegovo tozadevno pot tudi obnovil. Marini se osredotoča na *najstvo* kot na najpomembnejši pojem, s katerim je imel Veber opraviti. Marinijev ustrezn in neprisiljen pristop velja pohvaliti. Kljub po mojem mnenju osrednjemu pomenu Marinijevega doktorskega dela z naslovom “Človek, najstvo in etika v filozofiji Franceta Vebra”, je le-ta slednjega vključil zgolj kot uvod v predstavitev Vebra italijanskemu občinstvu, kot predgovor k Vebrovemu delu “Filozofija”. Marini večje rokuje z Vebrovimi slovenskimi ter nemškimi spisi, in njegov prevod Vebrovega dela v italijanski jezik se lepo in tekoče prebira. Slovenci moramo biti hvaležni Marinijevim naporom, obenem pa se moramo vprašati zakaj nam samim ne uspe oskrbeti podobnih dosežkov. Možna domneva je, da to odseva stanje, kakršno pač je, namreč nezavidni položaj na področju slovenske filozofije. Sicer je res, da smo Žalec, Strahovnik ter jaz sam oskrbeli nekaj pomembnih vpogledov v Vebrovo delo. Pravi napredek pa dolgujemo Seppu Sajami in sedaj Mariniju. Hvala, Emanuele. Osrednjo tezo glede vpeljave najstev bomo obravnavali kot Marinijev prispevek, ki na naključni način gradi na Vebrovem zgodovinskem izročilu.

Če so najstva pomembna, se velja vprašati v čem je potem njihov pomen. Odgovor na to vprašanje terja kratek pregled obširnega filozofskega okolja, v katerega je Veber vstopil. Široko razumljena Brentanovska šola, v katero sodita tako Meinong kot tudi njegov učenec Veber, je izkustva razumela na ta način, da se hierarhično pojavljajo v zgradbi eno-stranske ločljivosti. Temelj vseh izkustev so predstave, ki so trpne psihološke danosti. Ko stvarjenje ima na voljo predstave, se lahko poda k misli, ki le-te vsebujejo. Te dejavne misli so pravzaprav prepričanja, in jim lahko rečemo prepričanja, da nekaj je.

Moja misel, da je mačka na predpražniku vsebuje v svojem temelju predstave mačke, predpražnika, ter njunega razmerja. Kot je bilo pravkar povedano, so te predstave trpne. Misel, ki jih združuje, pa je dejavna. Ko predstave postavimo skupaj, iz tega sledi misel oziroma prepričanje, da nekaj je. To je prepričanje z opisno močjo, ki v primeru, ki ga omenjamo, trdi, da je mačka na predpražniku. Predstave in misli so spoznavna psihološka izkustva. Obstajajo pa tudi čustvena izkustva, ki so glede na ves ostali spoznavni material dejavna. Brentano jim je pravil *Gemütsbewegungen*, sami pa jih lahko na kratko poimenujemo želje. Teza o eno-stranski ločljivosti trdi, da ima lahko nek stvor zgolj predstave. Vendar, vkolikor ima ta stvor misli, morajo v njih temelju obstajati predstave. In če ima želje, morajo biti v temelju le-teh tako misli kot tudi predstave.

Vebrov uvid je, da lahko Brentanovske želje delimo na trpni ter na dejavni del. Želja je potemtakem trpna glede na dejavno prepričanje, ki je z njo povezano. Vendar to ni prepričanje, da nekaj je, kot je s tem na strani spoznavnih izkustev. Je *najstveno prepričanje*, na pogled objektivno ter dejavno sestavljeno izkustvo, ki v svojem temelju vključuje želje. Vebrov uvid, da obstajajo najstvena prepričanja, je prevzel Meinong, kot to prepričljivo dokaže Marini, in tako je ta uvid postal temelj etike v Meinongovskem ter v širše razumljenem Brentanovskem pristopu.

::2. VPSELJAVA NAJSTEVNIH PREPRIČANJ JE BISTVEN SISTEMATIČNI PRISPEVEK K ETIKI V DEONTIČNI SMERI.

Marinijevo lastno filozofsko ozadje je preučevanje pravne deontike, kot jo raziskujeta njegova profesorja DiLucia in Conte. Preteklo poletje sem se imel priložnost dejavno udeležiti strokovnega srečanja v Pavii, ki je bilo posvečeno tej temi. Imam tudi prijatelje, kot je denimo Mark Brown, ki je večkrat obiskal Slovenijo, ter je v Ljubljani prejšnjo jesen imel predavanje o tej temi, preden je odpotoval na mednarodni kongres z nazivom Deon. Deontika ima opraviti z najstvi, ki so v temelju tistega, kar se od določene osebe zahteva, bodisi v pravnem, ali pa zopet v etičnem smislu. Marinijevo osredotočenje na najstva je pomembno, saj osvetljuje začetke, ko je bil ta pojem vpeljan. Upoštevati velja, da naj bi bila najstva tudi sama Meinongovski predmeti. Vendar pa so v izkustvenem temelju najstev najstvena prepričanja. Upoštevati velja tudi, da najstvena prepričanja, kljub temu, da jih najdemo v okviru splošnega Brentanovskega razporeda izkustev na strani želja, niso subjektivna, še zlasti pa niso povezana s kakšnimi subjektivnimi kapricami. Najstvena prepričanja so zvrst čustvenih misli, ki jim je pridana objektivna vrednost. V nadaljevanju bomo razložili objektivno stran najstev ter najstvenih prepričanj.

Dejstvo, da je najstva v sodobno filozofijo ter v etiko uvedel Veber je prav gotovo pomembno. To je Marinijeva teza. Vendar pa to še ni vse. Ko je vpeljal najstva, je Veber omogočil tudi še drugim, da so na sistematični način razvili deontično logiko. Možak, ki je vpeljal in sistematiziral deontično logiko je bil prav tako Slovenec, in sicer Ernst Mally, junak profesorja Edward Zalte, urednika najboljše spletne filozofske enciklopedije, Stanford Encyclopedia of Philosophy. Pred nekaj leti sem profesorja Zalto peljal v Kranj, kjer sva obiskala hišo, v kateri je Mally živel. Še en pomemben slovenski etik je Ernst Schwarz, na čigar delo me je opozoril Roderick Chisholm. Lani smo se skupaj z Marinijem udeležili Vebrovega simpozija v Gornji Radgoni. Ko sem se pozneje vozil po okolici s Seppom Sajamo, je slednji dejal, da lahko na področju slovenske Štajerske deontiko duhamo v zraku, saj je prebival Schwarz v Ljutomeru, Mally pa je deloval v bližnjem Gradcu.

Marinijevo zatrditev najstev je mogoče zvesti na zatrditev *najstvenih prepričanj*. To je pomembno dejstvo, v podlago časovno zadnjim rezultatom v metaetiki, ki je sledilo ostremu ločevanju med kognitivizmom ter nekognitivizmom v najširše dojeti metaetiki in moralni filozofiji dvajsetega stoletja, je pa to ločevanje tudi presešlo. Kognitivizem trdi, da so moralne sodbe opisna prepričanja. To pa ga sili v sprejetje stališč moralnega realizma. Na drugi strani pa nekognitivizem obravnava moralne sodbe kot čustvene odzive, predpisne ali kakšne podobne zvrsti. Potemtakem moralne sodbe s stališča nekognitivizma ne morejo biti prepričanja. V zadnjem času pa se je pojavil predlog *neopisnega kognitivizma*. To je stališče, ki so mu moralne sodbe prepričanja, vendar pa to niso prepričanja opisne vrste. Poleg prepričanj, da nekaj je, z njim lastno opisno naravo, obstajajo tudi *najstvena prepričanja*. Opazimo lahko, da meri Marinijeva zatrditev najstvenih prepričanj v isto smer. Uvid, ki to podpira je, da so moralne sodbe dejavno vpletena prepričanja. Vkolikor sodimo, da je apartheid moralno zgrešen, v to smer izkazujemo trdno prepričanje. Ko smo takšno smer prevzeli, se zavežemo tudi morebitnim bodočim dejanjem v skladu z njo. Če imamo prepričanje, nas slednje zavezuje k temu kar naj bi storili, upoštevaje ustrezne okoliščine. Tako najstvenih prepričanj ne moremo zgolj zvesti na najstva kot na abstraktne Meinongovske predmete. Pri moralni presoji imajo najstvena prepričanja sama sebi lasten posebni položaj. So možna vodila v smer, v katero naj bi se dejavno vključili.

::3. ENO IZMED KLJUČNIH VPRAŠANJ JE, ALI SO NAJSTVENA PREPRIČANJA V OPORO MORALNEMU REALIZMU.

Najstva naj bi bila predmeti, ki so lahko povezani s psihološkimi izkustvi, kažejo pa tudi svojo neodvisnost od teh izkustev. Lahko jih vidimo kot objek-

tivno obstoječe bitnosti: dejansko so neodvisna od naših izkustev, vendar pa k njim nekatera naša izkustva lahko vodijo. Dejali smo že, da je Marinijev poudarek na najstvenih prepričanjih. Tod naletimo na prvo zagato. Najstva ter prepričanja, ki k slednjim vodijo, se pojavljajo na ne-spoznavni strani naših presojevalnih zavezanosti. Tako bi lahko pričakovali, da bodo subjektivna, ter da bodo morda povezana s čustvenimi odzivi. Na drugi strani pa smo videli, da so najstvena prepričanja, ki so v izkustveno oporo najstvom, kakršna vključujejo sodbe, pristna prepričanja, in da napotujejo v objektivno deontično smer, ki se pojavi kot nagnjenje k realizmu, neodvisno od želja.

::4. FENOMENOLOŠKI ARGUMENTI VODIJO OD DEONTIČNEGA POLOŽAJA IZKUSTEV KAKO-SE-POČUTIS-KOT, POVEZANEGA Z NAJSTVENIMI PREPRIČANJI, K METAFIZIČNIM SKLEPOM. SKLEP, KI SE V NAJVEČJI MERI VSILJUJE, PREPOZNA REALNOST MORALNIH LASTNOSTI/ BITNOSTI. NAJSTVA SE TAKO POJAVIJO KOT ABSTRAKTNI PLATONSKI OZIROMA MEINONGOVSKE PREDMETI.

Če naj ocenimo realistične težnje najstvenih prepričanj ter slednjim prirejenih objektivnih najstev, se lahko obrnemo na fenomenološke argumente. In kaj so fenomenološki argumenti? So sklepanja, ki pričnejo z opisom fenomenologije oziroma z opisom kvalitativnega izkustva kako-se-počutiš-kot na določenem področju, ter je njihov sklep metafizičen.

Tukaj je opis primera, ki vključuje moralno fenomenologijo. Ko pišem osnutek tegale članka, sledim temu, za kar mislim, da moram storiti, da naj storim. Vkolikor bi sledil svojim neposrednim željam, bi se sedajle raje sprehodil po prelepi s soncem obsijani pokrajini, ali pa bi morda gledal televizijsko serijo, ki mi je všeč. Namesto takih in podobnih dejavnosti pa se lotim sestavljanja tukajšnjega članka. Potemtakem ta moja dejavnost ni nekaj, česar si prav zares želim, ali kar si v prav tem trenutku res želim storiti, ampak nekaj, kar se mi vsiljuje kot tisto kar *naj* bi naredil. Tisto kar naj bi naredil, kar moram storiti, potemtakem izkušam kot določene vrste silnico, ki svojo težo usmerja na moja možna dejanja, ter je uperjena proti mojim najbolj neposrednim željam in stremljenjem.

Tak premislek nas sedaj usmerja k sklepu, da vodijo najstvena prepričanja k najstvom, ter da najstva, ki so izkušena kot nekaj, kar je neodvisno od mojih želja in kot nekaj objektivnega, silijo k temu, da prevzamemo moralni realizem. Tukajšnje sklepanje je, da moramo prenesti tisto, kar izkušamo kot nekaj utemeljujočega, na način kako je zgrajen svet kot tak. Zatorej se oprimem metafizičnega sklepa moralnega realizma, na temelju fenomenoloških izkustev

kako-se-počutiš-kot, ki mi predstavljajo moje lastno izkustvo najstev kot nekaj objektivnega, in kar me zatorej vodi v smer, da sprejem moralni realizem.

Postati realist tukaj pomeni, da sprejem obstoj najstev kot nekaj objektivnega, kot bitnosti ali lastnosti v skladu z moralnim realizmom. To se zdi precej naravni način za udejstvovanje moralnega realista. Moralni realist tako pripozna realnost moralnih lastnosti ali bitnosti. Zopet je en naravni realističen odziv v tej smeri, da sprejme te bitnosti, najstva, denimo kot Meinongovske bitnosti. Metafizično so taka Najstva zvrst Platonskih bitnosti, ki obstoje kar se da neodvisno od naših subjektivnih nagnjenj, oziroma od naših čustvenih zavzetosti. Tako nas lahko fenomenološki argument vodi v realistično smer. In prav takšno rešitev lahko tudi sprejmemo. V to smer kreneta Dancy in McNaughton. Dancy premišlja v smer ne-Humovskega sklepa, da so moralni razlogi neodvisno obstoječa dejstva, ne pa kakšna zvrst psiholoških stanj.

::5. MEINONGOVSKEMU MOČNEMU REALIZMU SE POSTAVLJA PO ROBU IREALIZEM TER NANJ NAVEZANA TEORIJA ZMOTE, KI OBSTOJ TAKŠNIH ABSTRAKTHNIH PREDMETOV KRATKOMALO ZANIKA.

Razglabljanje fenomenološkega argumenta precej naravno vodi od izkustva kako-je s svetom k sklepu, da kaže izkustvo pravo naravo sveta. Če so najstva izkušena kot objektivna in realistična, potem so realna oziroma dejanska. Tako moramo na področju moralnih sodb sprejeti realizem. To nas vodi k moralnemu realizmu, čigar dokaj jasna oblika je sprejem abstraktnih lastnosti ali bitnosti, kakršna so Najstva.

Takšnemu razglabljanju pa lahko oporekamo, če trdimo, da tovrstni abstraktni Platonski ali Meinongovski predmeti ne morejo obstajati, še zlasti v kolikor sprejmemo naturalizem, in ta se zdi dokaj smiselna izbira. Potem pokažemo na metafizično čudnost predpostavljenega obstoja Najstev kot abstraktnih bitnosti. Vendar pa izkušamo tudi moč z najstvi povezanih prepričanj. Izhod je v tem, da se oklenemo teorije zmote, ki najprej trdi, da so sodbe, katere vsebujejo Najstva pristna prepričanja, najstvena prepričanja. Ker pa Najstva v zadnjem ontološkem smislu ne morejo obstajati, so vsa ta prepričanja neresnična, v zmoti. Tako stopimo v teorijo zmote, katere klasični predstavnik je Mackie, ter jo prevzema tudi neopisni kognitivizem, kot ga v zadnjem času zagovarjata Horgan in Timmons. Moralni irealizem je potemtakem nasproten obstoju abstraktnih bitnosti, kakršna naj bi bila Najstva.

**::6. ŠE ENA POT, KI JE NA VOLJO, SE OKLENE
NATURALISTIČNEGA MATERIALNEGA FIZIKALNEGA
SVETA KOT TEMELJA EDINSTVENIH NASTOPOV, KI
OBSEGAJO DEONTIČNE POLOŽAJE.**

Nasprotje, ki smo si ga ravnokar ogledali, je na eni strani sprejelo moralni realizem v obliki abstraktnih ali idealnih bitnosti z Najstvi kot eno vrsto primerkov na eni strani, na drugi strani pa je sprejelo irealistično pot, ki je zanikala zadnji ontološki obstoj takšnih lastnosti ali bitnosti.

Vkolikor se se nadalje oklepamo naturalizma, lahko enostavno sprejmemo materialni fizikalni svet kot temelj deontičnih položajev ter kot temelj onega, za kar menimo, da so najstva. Zadeva lahko gre takole. Obstaja metafizično ubožni svet, naj bo to svet monistične narave. Torej Svet na zadnji ontološki način obstaja. Vendar pa svet, o katerem govorimo, nima delov, saj je njegova narava monistična. Tako v svetu obstajajo dejstveni deontični položaji, ki vključujejo najstva, kakršen je na primer položaj, ko je Svet tak, da naj bi jaz napisal ta članek namesto da bi ravnokar šel na krajši sprehod, ter položaj v katerem si se znašel ti, ko moraš nekemu biti v oporo pri njegovih naporih, in tako sedajle pač ne boš mogel spiti piva. Če takšne položaje opazujemo z monističnega zornega kota, slednji niso samostojno obstoječe lastnosti oziroma bitnosti. V nasprotju s tem so načini območnega ob-stoja na Svetu, tako da niti niso bitnosti, poleg tega pa tudi ne obstajajo nikakršna območja. Obstaja zgolj zelo bogat materialni Svet. Deontični položaji so potem enkratni nastopi Sveta in v Svetu. Opredelimo jih lahko prislovno: Svet-se-obnaša-naj-stveno-območ-no – ne da bi ob tem predpostavili obstoja območij ali pa Najstev, kot smo ravnokar že zatrdili. Vse to je lahko združljivo z ne-moralnim naturalističnim temeljem moralne realnosti.

**::7. V SKLADU Z DOJEMANJEM NATURALISTIČNEGA
REALIZMA SO ABSTRAKTNE BITNOSTI ABSTRAKCIJE, IN
SICER KOT DOLOČUJOČE, KI V SKLADU S SVOJO NEJASNO
NARAVO V SVETU KONEC KONCEV NE OBSTAJAJO. NJIHOV
TEMELJ JE TISTO DOLOČENO TEGA DOLOČUJOČEGA,
NASTOPI ENKRATNE ENAKOSTI DEONTIČNIH POLOŽAJEV
V SVETU, KI SO SAMI FENOMENOLOŠKO UTEMELJENI.**

Sedaj lahko svojo pozornost usmerimo na to, da nas začetno realistično stališče, ki vsebuje Najstva kot abstraktne bitnosti, napotuje k temu, da vsak posamični nastop naj-stvenega položaja v Svetu opazujemo kot posamični pojav abstraktnega Najstva. Tod moremo iti še naprej in ugotovimo, da

naturalistični realizem te predpostavljene abstraktne bitnosti prav lahko obravnava ne kot nekaj ontološko realnega, ampak kot nekaj kar dejansko so – kot abstrakcije, ki sodijo v področje jezika in misli, in niso nekaj takega kot Svet, ki prav lahko obstaja neodvisno od njih. Na ta način dojamemo, da so najstva zgolj abstrakcije, proizvod sintetične moči duha, tako da je njihov temelj vrsta enkratno ob-stoječih položajev v Svetu. Te abstrakcije lahko imenujemo določujoče. Enkratno pojavljajoči se položaji v Svetu pa so potem *določena* tega *določujočega*. Določujoče ne obstaja v Svetu, saj gre za nejasne in abstraktne značilnosti. Določena pa so v Svetu, vendar ne kot med seboj ločene bitnosti oziroma lastnosti. Če sedaj dojamemo določena določujočega kot niz pojavov v Svetu, ko se ta obnaša na območ-ni naj-stveni način, lahko prevzamemo njihovo uvrščujočo spoznavno naravo. Določena določujočega so tisto, kar jezik in misel na sebi lastn način abstrahirata iz dejanskega bogastva Sveta. Vsako določeno – ki konec koncev ontološko ne obstaja, ter tudi ni od vsega drugega ločena atomistična bitnost – se na enkratni način pojavi kot območ-no obnašanje Sveta. Je enkratno, fenomenološko enkratno, ter ga kot takega prepoznajo določujoča. Tako so določena določujočega, ko jih prepoznamo, izkustveno fenomenološko utemeljena v svetu, iz zornega kota določujočega.

::8. NA TEM RAZPOTJU SE LAHKO VPRAŠAMO KATEREMU OD OBEH PREDLOGOV GRE PREDNOST: RAZUMEVANJU NAJSTEV KOT MEINONGOVSKIH BITNOSTI, ALI PA ZOPET KOT PRIMERKOV V NARAVNEM SVETU.

Precej široko vzeto se zdi, da smo na naslednjem razpotju. Bodisi da naj Najstva razumemo kot abstraktne, in končno na ontoloski način obstoječe Meinongovske bitnosti. Ali pa so zopet najstva nastopi v naravnem svetu. V prvem primeru podpišemo Meinongovsko ontologijo abstraktnih predmetov. V drugem primeru pa raje prevzamemo kot izhodišče naturalistični temelj deontičnih zadev, ne-moralne lastnosti. Konec koncev poteka nasprotje bodisi v izrazju prepoznanja abstraktnih bitnosti na eni strani, ali pa ne-moralnega naturalističnega temelja na drugi strani. Kateremu od teh gre prednost?

::9. ČE SE VRNEMO K NARAVI FENOMENOLOŠKEGA ARGUMENTA, LAHKO TRDIMO, DA NE BO USPELO NOBENI OD RAVNOKRAT ZAČRTANIH MOŽNOSTI. POTREBUJEMO ZORNI KOT ČEZSVETNEGA IZKUSTVENEGA SVETA, ČE NAJ UMESTIMO NAJSTVA, IN TAKO SLEDIMO NAPOTKOM ŠIBKEGA REALIZMA.

Odgovor je, da nobena od možnosti – obravnava Najstev kot abstraktnih bitnosti, ali pa zopet kot naturalistično utemeljenih bitnosti – ne ustreza naravi najstev. Kako? Kje naj potem še iščemo odgovor na vprašanje o domovanju najstev? Naš odgovor je, da so sumljive tako abstraktne bitnosti, ali pa zopet materialne fizikalne bitnosti kot temelj najstev. V obeh teh načinih razlage najstev iščemo nekaj objektivnega in realističnega. Naš predlog je, da se vrnemo k fenomenološkemu argumentu. To pa se zdi primerna pot, saj smo razpravo o moralnem realizmu glede na najstvene sodbe pričeli s fenomenološkimi argumenti. Kakšna je narava teh argumentov? Fenomenologija! Vendar, mar ni fenomenologija prikladna zgolj za subjektivna kako-se-počutiš-kot izkustva? Odgovor je, da bi bila takšna zastavitev vprašanja preveč omejena. Naš zorni kot moramo razširiti. Razširiti moramo okolje, v katerem zastavljamo vprašanje. Če iščemo najstva v neposrednem naravnem svetu, bi nas to zapletlo zgolj v območno okolje. Takšno območno naturalistično okolje pa ne bo zadoščalo, da bi nas vedlo k naravi najstev, skupaj z najstvenimi prepričanji. Ravno kar opazovano okolje bomo morda želeli razširiti ne zgolj na območni temelj, ampak na celoten svet. Potem bomo kot svoje izhodišče sprejeli ne zgolj območno okolje, ampak svetno okolje. Na ta način se lotuje zadev svetna (globalna) superveniencia, če naj zadevo ilustriramo s primerom. Vendar pa tudi svetni zorni kot ne zadošča. Potrebujemo, kot se zdi, fenomenološko okolje, ki se ujema s kvalitativnim izkustvom kako-je-bit-i-kot, in zdi se, da je takšno okolje lastno ravno najstvu! Če krenemo po tej poti, se oprimemo *čezsvetnega* okolja kot tistega, ki ustreza realnosti najstev, in najstvenih prepričanj. Opozorimo naj, da je čezsvetno okolje fenomenološko kvalitativno okolje, ki je združljivo z izkustvenim svetom tvojega dvojnika možgana v kadi. To okolje je fenomenološko in je tako odporno na skeptika. Je realistično na zahtevan način, da namreč poskrbi za realnost najstev in najstvenih prepričanj.

Če sprejmemo to smer, prevzamemo šibki realizem. Je realizem, saj je združljiv z naturalizmom. Je šibak realizem, saj ne zanika obstoja najstev na kakšen neposreden irealističen način. Združljiv je z naturalističnimi monističnimi naziranj, ki obravnavajo najstva kot določena določujočega,

utemeljena v Svetu, in v fenomenologiji. To je pričevanje, da imamo dejansko opravka z izkustvenim svetom, ko vstopamo v čezsvetno okolje, ki je prijazno fenomenološkemu argumentu.

::LITERATURA

Horgan, T. in Potrč, M. (v tisku): "Vague Content in a Non-Vague World."

Marini, E. (2011): Uomo, Doveri, Etica nella Filosofia di France Veber. V: Veber, F.: Filosofia. Assisi: Citadella Editrice.